

## **ВІДГУК**

офіційного опонента

на дисертаційну роботу Єфіменка Сергія Анатолійовича:

### **«СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ БІЗНЕСУ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук  
за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Тему дослідження, обрану Єфіменко Сергієм Анатолійовичем вважаю  
вельми актуальною. Для сучасного вітчизняного суспільствознавства  
характерний інтерес до вивчення теоретико-методологічних моделей  
інституціоналізації бізнесу, але при цьому досить очевидною є відсутність  
теоретичної конвенціональності у трактуванні змісту базових понять і самого  
інституту підприємництва. Вельми різноманітними є рамки опису інституційної  
специфіки бізнес-співтовариств, що нерідко підміняється характеристикою  
функціональних параметрів та мотиваційної структури підприємницької  
діяльності. Запитання про соціально-філософські аспекти інституціоналізації  
бізнес-спільнот та конкретні механізми їх інтеграції в громадянське суспільство  
залишаються, як правило, на периферії дослідницьких інтересів.

Методологічний аналіз бізнесу обумовлено відсутністю акцентованого  
вичленування філософського аспекту в теорії підприємництва, що ускладнює  
придбання цією теорією статусу концептуальної завершеності. У цьому ракурсі  
слід зазначити, що згідно авторської концепції підприємницька діяльність являє  
собою не тільки вид економічної діяльності, але і спосіб раціонального буття  
людини, її ставлення до світу та прагнення до його перетворення, висловлене  
через систему цілеспрямованого прямого або опосередкованого впливу на  
формування інтерсуб'єктивних соціальних процесів за допомогою специфічних  
методів, засобів та механізмів соціальної взаємодії [с. 13].

Звернення до наукової літератури показує велику кількість різних точок  
зору з окреслених питань. Адже бізнес не є замкнутою однолінійною  
системою. Він неоднорідний за ціннісно-мотиваційним і реальним соціальним

змістом. Бізнес є найбільш типовим видом соціальної діяльності, орієнтованої на результат, формулювання якого визначається не загальними універсальними принципами і нормами, а практичними інтересами соціального суб'єкта.

У дисертаційному дослідженні використано розробки, положення і висновки провідних зарубіжних вчених, що спеціалізуються на вивченні процесів інституційної трансформації політико-правових і соціально-економічних систем перехідних суспільств, у тому числі фундаментальні роботи філософів: Е. Дюркгейма, Т. Веблена, М. Вебера, Е. Гідденса, Т. Парсонса, Ян Щепанського, Р. Мертона, А. Редкліф-Брауна, Н. Лумана, та напрацювання сучасної вітчизняної філософської школи: О. О. Долженкова, І. В. Єршової-Бабенко, В. В. Ільїна, А. І. Кавалерова, Б. О. Кістяківського, С. А. Котляровського, О. В. Лісієнко, Г. В. Музиченко, В. В. Попкова, націлених на концептуалізацію предметного поля соціально-філософського вивчення бізнесу. Антропологічний аналіз в рамках теорії та методології соціальної філософії сприяв виявленню об'єктивної природи і сутності бізнесу.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що Сергієм Анатолійовичем на основі соціально-філософського аналізу запропонована авторська концепція бізнесу як фундаментального соціально-політичного інституту громадянського суспільства, в рамках якої бізнес розглянутий як специфічний вид людської діяльності, що актуалізується за допомогою соціальної взаємодії, заснованої на принципі усвідомлення особистої відповідальності за результати своєї діяльності, де успіх вимірюється не тільки матеріальними й управлінськими досягненнями, а й рівнем соціального престижу та соціальної активності. Автор підкреслює, що створення соціально-орієнтованого ринкового господарства на основі розширення соціальних практик партнерства бізнесу та публічної влади дозволяє емансипувати український бізнес від впливу неправових інституцій, забезпечити консолідацію і стабільність громадянського суспільства, мінімізувати соціальні ризики в майбутньому.

Дисертантом здійснено дослідження специфіки функціонування бізнесу у контексті державотворення. Показана специфіка існування бізнесу в процесі формування соціоекономічних відносин з іншими інститутами в соціальній системі, коли функції бізнесу є суспільно-значущими, їх структура і зміст близькі до структури і складу функцій, які виконують в суспільстві інші соціальні інститути, що дає можливість визначити бізнес як елемент структурного механізму, за допомогою якого суспільство регулює і за необхідності здійснює соціальні зміни.

В дисертаційній роботі зазначено, що при всій значущості впливу бізнесу на владу в контексті створення сприятливих умов для успішного підприємництва та здійснення соціально-відповідальної діяльності, набагато більш значиму роль у всі часи відігравав вплив влади і всього комплексу соціально-політичних чинників на генезу та оптимальне функціонування бізнесу в громадських інтересах. Основні концепції впливу влади на бізнес, розглянуті в роботі, дають теоретичні підстави для розгляду впливу соціально-політичних чинників на становлення підприємництва [с. 115]. Особливо це актуально щодо сучасної України, в якій за відомих обставин вплив не тільки на економіку в цілому, але і на підприємницьке співтовариство і інститут бізнесу, мав дуже суперечливий і неоднозначний характер. Виявлення подібного соціально-філософського проблемного поля, безумовно, є значним досягненням С. А. Єфіменка.

Дисертація не позбавлена і певних недоліків.

В ході дослідження дисертант прийшов до висновку, що громадянське суспільство є найбільш ефективним контекстом розвитку бізнесу в умовах сучасної постіндустріальної дійсності. Тільки в межах динамічного громадянського суспільства бізнес як соціальний інститут набуває того ступеня свободи, що найбільш повною мірою дозволяє задовольнити економічні, соціокультурні та політичні потреби підприємців щодо реалізації бізнес-потенціалу в напрямку розвитку ефективних та взаємовигідних соціально-економічних відносин [с. 199]. На нашу думку, доречно більш детально

розглянути в роботі сутнісні властивості актуалізації інститутів бізнес-лобізму, як легітимних механізмів взаємоузгодження соціально-економічних і політичних інтересів в умовах розвинутої демократії.

Також дисертацію значно збагатило б звернення до аналізу сучасних філософських творів як західноєвропейських та американських авторів, так і провідних національних аналітиків, що працюють за напрямком «філософії економіки», «філософії господарства» та «теорії соціального управління». Адже тематика дослідження має міждисциплінарне спрямування і використання методу екстраполяції з озвученим напрямком філософської рефлексії на наш погляд буде виправданим і доречним.

У цілому дисертаційна робота Єфіменко Сергія Анатолійовича «Соціально-філософські основи бізнесу у контексті сучасного громадянського суспільства» виконана на досить високому теоретичному та методологічному рівні, являє собою самостійне наукове дослідження з елементами новаторства, відповідає вимогам п. 11, а автореферат – п. 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013р. Цитування та посилання на використані джерела у дисертаційній роботі зроблено у відповідності до вимог ВАК України. Опубліковані роботи достатньо повно відображають зміст дисертації. Автореферат в цілому ідентичний змісту дисертаційного дослідження.

Вважаю, що дисертант Єфіменко Сергій Анатолійович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

**Офіційний опонент:**

кандидат філософських наук, старший науковий співробітник,  
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії  
(соціально-гуманітарних проблем) кафедри суспільних наук  
гуманітарного інституту Національного університету

оборони України імені Івана Черняховського



Л. В. КРИМЕЦЬ